

Το Σύμφωνο Συμβίωσης στην Κύπρο

Θα ήθελα καταρχήν να ευχαριστήσω και εγώ με τη σειρά μου το Τμήμα Νομικής του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου για τη συνεργασία τους στην διοργάνωση της σημερινής εκδήλωσης που ομολογουμένως λαμβάνει χώρα σε μια δύσκολη συγκυρία.

Όπως ανέφερε η Επίτροπος Διοικήσεως στο χαιρετισμό της, η ανάγκη για νομική ρύθμιση και αναγνώριση των σταθερών συμβιώσεων, τόσο μεταξύ ομόφυλων όσο και μεταξύ ετερόφυλων ατόμων, αποτελεί αντικείμενο ενασχόλησης της Αρχής κατά των Διακρίσεων από το 2009.

Ειδικότερα, η Αρχή κατά των Διακρίσεων είναι ο πρώτος θεσμός που άνοιξε το δρόμο για ένα δημόσιο διάλογο σχετικά με την ίση μεταχείριση των ΛΟΑΤ ατόμων και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τις διακρίσεις στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού.

Επιτρέψτε μου να αναφερθώ συνοπτικά στις σημαντικότερες παρεμβάσεις της Αρχής αναφορικά με τα θέματα που άπτονται της ανάγκης για αναγνώριση και θεσμοθέτηση της μακρόχρονης και σταθερής συμβίωσης.

Τον Αύγουστο του 2009, μετά από καταγγελία Ευρωπαίου πολίτη του οποίου ο σύντροφος, υπήκοος τρίτης χώρας (σε σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης) αντιμετώπιζε δυσκολίες στη διευθέτηση της παραμονής του στην Κύπρο, η Αρχή εκπόνησε έκθεση αναφορικά με το σεβασμό της αρχής της ίσης μεταχείρισης των ομόφυλων ζευγαριών σε σχέση καταχωρισμένης συμβίωσης, στα πλαίσια εφαρμογής της Οδηγίας 2004/38/ΕΚ σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών

Η Επίτροπος, υπογράμμισε ότι τα θέματα που αφορούν στην ελεύθερη διακίνηση των ευρωπαίων πολιτών παίρνουν τη μορφή μιας μη αναστρέψιμης δικαιοκτικής νομοτέλειας, που δεν μπορεί να αγνοηθεί από την κυπριακή δημόσια διοίκηση, στη βάση των όποιων παγιωμένων πρακτικών ή προκαταλήψεων.

Ένα περίπου χρόνο μετά, και μετά από καταγγελίες δύο Κύπριων πολιτών, η Επίτροπος Διοικήσεως αποφάσισε να επανέλθει επί του θέματος του σεβασμού των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων για αναγνώριση των συμβιώσεών τους. Η δεύτερη αυτή παρέμβαση εστίασε πιο συγκεκριμένα στο θέμα της νομικής κατοχύρωσης των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών.

Τονίστηκε ότι, η νομική αναγνώριση των συμβιώσεων προσώπων του ίδιου φύλου, κρίνεται, υπό τις σημερινές συνθήκες, επιβεβλημένη, στα πλαίσια της αρχής της ίσης μεταχείρισης, αφού το υφιστάμενο κενό δικαίου δημιουργεί αναπόφευκτα

ανισότητες σε βάρος αυτών των προσώπων. Επιπλέον, η νομική παραγνώριση της κοινωνικής αυτής πραγματικότητας, αναπαράγει αρνητικά στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Η Επίτροπος τόνισε ότι η εμπειρία του Γραφείου δείχνει ότι η ανάληψη ρυθμιστικής δράσης εκ μέρους των αρμοδίων οργάνων του κράτους θα εξέλειπε τις διακρίσεις που υφίστανται Κύπριοι πολίτες, αλλά επιπλέον, θα συνιστούσε και ευθυγράμμιση με τη θεμελιώδη αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 2011, η Αρχή χειρίστηκε την περίπτωση γυναίκας που μετά από 67 χρόνια συνεχούς συμβίωσης και τη γέννηση οχτώ παιδιών, δεν μπόρεσε να λάβει σύνταξη χηρείας από τις Υπηρεσίες Κοινωνικών Ασφαλίσεων επειδή η συμβίωση με το σύντροφό της ήταν εκτός γάμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή της εκτός γάμου συμβίωσης δεν βασιζόταν σε ιδεολογικούς ή θρησκευτικούς λόγους αλλά στην ύπαρξη εξ αγχιστείας συγγένειας που εκείνη την εποχή αποτελούσε κώλυμα για την τέλεση θρησκευτικού γάμου.

Λόγω της απουσίας νομικής ρύθμισης των συμβιωτικών σχέσεων, η παραπονούμενη αποκλείστηκε από την πρακτική διεκδίκηση ενός βασικού δικαιώματος, της σύνταξης χηρείας. Ειδικότερα, η περίπτωση της καταγγέλλουσας ανέδειξε έντονα ότι οι συνέπειες από τη μη ρύθμιση επηρεάζουν δυσμενώς αριθμό προσώπων, που επιλέγουν να συμβιώσουν εκτός γάμου και όχι μόνο τα άτομα με ομοερωτικό προσανατολισμό.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προηγούμενες σχετικές παρεμβάσεις, η Επίτροπος προχώρησε το Δεκέμβριο του 2011, σε μια ευρύτερη Τοποθέτηση αναφορικά με την ανάγκη θεσμοθέτησης ενός συμφώνου συμβίωσης.

Στην Τοποθέτηση διατυπώθηκε η θέση ότι, λαμβάνοντας υπόψη τις νομοθετικές ρυθμίσεις που υιοθέτησαν πολλές ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και τις σχετικές επιταγές του ευρωπαϊκού δικαίου, η νομική κατοχύρωση της χωρίς γάμο συμβίωσης αποτελεί επιτακτική ανάγκη.

Υποστηρίχθηκε, επίσης, ότι οι όποιες κανονιστικές ρυθμίσεις εφαρμοστούν δε θα πρέπει να αγνοούν ή να αποκλείουν τους ομόφυλους συντρόφους και ότι, μια τέτοια εξαίρεση, θα ισοδυναμούσε με διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

Όπως αναφέρθηκε, άμεση συνέπεια των παρεμβάσεων ήταν η πυροδότηση ενός δημόσιου διαλόγου και η εδραίωση μιας στενής και εποικοδομητικής συνεργασίας της Αρχής κατά των Διακρίσεων με την ACCERT ΛΟΑΤ Κύπρου, την πρώτη οργάνωση που διεκδίκησε το δικαίωμα των ομοφυλοφίλων στο γάμο και την έννομη αναγνώριση της συμβίωσής τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ACCERT, παρά το ότι είναι μια οργάνωση που πρώτιστα μάχεται για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ ατόμων, κατά τις επαφές και τις συζητήσεις με τα πολιτειακά όργανα

υποστήριξε ότι η θεσμοθέτηση ενός συμφώνου συμβίωσης θα πρέπει να καλύπτει τόσο τα ομόφυλα όσο και τα ετερόφυλα ζευγάρια.

Απότοκος των παρεμβάσεων της Αρχής κατά των Διακρίσεων και της δραστηριοποίησης της ACCEPT ήταν η πρόσφατη πρωτοβουλία της τέως Υπουργού Εσωτερικών να υποβάλει, στις 11 Φεβρουαρίου 2013, νομοσχέδιο για την κατοχύρωση του συμφώνου συμβίωσης. Το προτεινόμενο νομοσχέδιο, στην εκπόνηση του οποίου συνεισέφεραν με υποβολή σχολίων και απόψεων τόσο η Αρχή κατά των Διακρίσεων όσο και η ACCEPT, εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο στις 14 Φεβρουαρίου 2013 και έχει προωθηθεί για νομοτεχνικό έλεγχο από τη Νομική Υπηρεσία, πριν από την ψήφισή του από τη Βουλή.

Είναι πολύ σημαντικό να σημειωθεί ότι στο προοίμιο του προτεινόμενου νομοσχεδίου αναγνωρίζεται ότι η νομική κατοχύρωση της συμβίωσης, τόσο των ομόφυλων όσο και των ετερόφυλων ζευγαριών καθίσταται επιβεβλημένη, στα πλαίσια της αρχής της ίσης μεταχείρισης, αφού το υφιστάμενο κενό δικαίου δημιουργεί αναπόφευκτα ανισότητες και πρακτικές διακρίσεων σε βάρος αυτών των προσώπων.

Σε πλήρη συμφωνία με τις πάγιες θέσεις της Αρχής κατά των Διακρίσεων, στο προοίμιο τονίζεται ότι η ρύθμιση αυτή αποτελεί ανταπόκριση σε μία εξελισσόμενη κοινωνική πραγματικότητα και σε πραγματικές ανάγκες ατόμων που είναι ισότιμα μέλη της κοινωνίας μας.

Υπογραμμίζεται επίσης ότι η Κύπρος είναι μία από τις λίγες εναπομείνουσες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν εντάξει στο εθνικό νομοθετικό τους σύστημα τη δυνατότητα σύναψης ενός συμφώνου συμβίωσης και ότι η καθιέρωση ενός τέτοιου συμφώνου θα δώσει την ευκαιρία σε ένα αριθμό ατόμων να προσδώσουν μονιμότερες και έννομες συνέπειες στη συμβίωσή τους, οι οποίες θα προκύπτουν από την ελεύθερή τους βούληση.

Ορίζεται παράλληλα ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο – εκτός από τα κράτη τα οποία έχουν ήδη επεκτείνει τη δυνατότητα σύναψης γάμου σε ομόφυλα ζευγάρια – οι περισσότερες χώρες έχουν ήδη ρυθμίσει νομοθετικά και τη συμβίωση προσώπων του ίδιου φύλου αντιμετωπίζοντας έτσι υφιστάμενα κενά και διακρίσεις στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού.

Το νομοσχέδιο κατοχυρώνει νομικά τη συμβίωση σε ένα πλαίσιο που παράγει έννομες συνέπειες και ενέχει δικαιώματα και υποχρεώσεις για στοιχειώδη ζητήματα της συμβίωσης ενός ζευγαριού όπως περιουσιακά, φορολογικά, ασφαλιστικά, κληρονομικά και άλλα.

Η διαδικασία σύναψης του συμφώνου είναι σχετικά απλή. Τα συμβαλλόμενα μέρη προσκομίζουν ένορκη δήλωση στο Ληξιαρχο ότι δεν έχουν τελέσει προηγούμενο γάμο ή ότι δεν έχουν συνάψει άλλο σύμφωνο συμβίωσης, πιστοποιητικό

ελευθερίας και έγκυρο δελτίο ταυτότητας ή διαβατήριο ή άλλο ισότιμο ταξιδιωτικό έγγραφο. Σε περίπτωση που πρόκειται για υπήκοο τρίτης χώρας οφείλει να προσκομίσει άδεια παραμονής ή βεβαίωση εγγραφής αν πρόκειται για Ευρωπαϊό πολίτη. Οι συμβαλλόμενοι προβαίνουν σε από κοινού δήλωση, στην παρουσία του Ληξίαρχου και δύο μαρτύρων που έχουν δικαιοπρακτική ικανότητα, και υπογράφουν το σύμφωνο (τελετή κατάθεσης).

Μετά από την τελετή κατάθεσης, ο Ληξίαρχος εκδίδει πιστοποιητικό κατάθεσης συμφώνου συμβίωσης. Οι συμβαλλόμενοι κρατούν ένα αντίγραφο ενώ το άλλο αντίγραφο αποστέλλεται στο Βοηθό Γενικό Ληξίαρχο ο οποίος το καταχωρεί σε ειδικό μητρώο.

Θετική είναι η πρόνοια που αναφέρει ότι σε περίπτωση δικαιούχων διεθνούς προστασίας, ο Ληξίαρχος μπορεί να μην απαιτήσει την προσκόμιση των ανωτέρω πιστοποιητικών και να ζητήσει αντ' αυτών οποιαδήποτε άλλα ενισχυτικά έγγραφα για επαλήθευση της ταυτότητας και της ικανότητάς τους για σύναψη συμφώνου συμβίωσης. Η πρόνοια αυτή αναγνωρίζει την εγγενή αδυναμία των δικαιούχων διεθνούς προστασίας (ιδίως των αναγνωρισμένων προσφύγων) να αποταθούν στις αρχές της χώρας καταγωγής τους για την έκδοση πιστοποιητικού ελευθερίας.

Η απαίτηση ισχύουσας άδειας παραμονής σε περίπτωση αλλοδαπών, προφανώς σκοπό έχει την αποτροπή σύναψης εικονικών συμφώνων συμβίωσης που θα αποσκοπούν στη νομιμοποίηση της παραμονής παρατύπως διαμενόντων αλλοδαπών. Θεωρώ ωστόσο ότι η εξάρτηση ενός δικαιώματος που συνδέεται με το δικαίωμα στην οικογενειακή και ιδιωτική ζωή από τη νομιμότητα της παραμονής είναι προβληματική. Ο έλεγχος της εικονικότητας ενός συμφώνου θα μπορεί να γίνεται μετά από τη σύναψή του, βάσει των κριτηρίων και της διαδικασίας ελέγχου εικονικότητας του γάμου που προβλέπεται στο Νόμο περί Αλλοδαπών και Μετανάστευσης. Εξάλλου στο πεδίο των «ποικίλων διατάξεων» του νομοσχεδίου ορίζεται σαφώς ότι η σύναψη συμφώνου συμβίωσης από αλλοδαπούς μόνιμους κατοίκους Κύπρου δεν εξυπακούεται αυτομάτως δικαίωμα παραμονής στη Δημοκρατία.

Σημαντική είναι ωστόσο η πρόνοια για αναλογική εφαρμογή των σχετικών προνοιών που εφαρμόζονται σε περίπτωση γάμου μεταξύ Κυπρίου και υπηκόου τρίτης χώρας ή πολίτη της ΕΕ και υπηκόου τρίτης χώρας. Το σύμφωνο συμβίωσης εξομοιώνεται πλήρως με γάμο σε αυτές τις περιπτώσεις.

Το πεδίο εφαρμογής του προτεινόμενου νομοσχεδίου αφορά σύμφωνα συμβίωσης που έχουν καταρτισθεί στην Κύπρο. Σε περίπτωση σύναψης συμφώνου στο εξωτερικό, εφαρμόζεται το δίκαιο που ορίζεται από τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

Άκυρα θεωρούνται τα σύμφωνα συμβίωσης των οποίων το ένα ή και τα δύο μέρη δεν είχαν δικαιοπρακτική ικανότητα, είχαν συνάψει προηγουμένως γάμο ή άλλο σύμφωνο συμβίωσης, είναι συγγενείς εξ αίματος σε ευθεία γραμμή απερίοριστα

και σε πλάγια γραμμή έως και τον πέμπτο βαθμό καθώς και μεταξύ συγγενών εξ αγχιστεία σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και σε πλάγια γραμμή έως και τον τρίτο βαθμό. Άκυρο επίσης είναι και το σύμφωνο μεταξύ εκείνου που υιοθέτησε και των κατιόντων του με αυτόν που υιοθετήθηκε και τους κατιόντες του, μεταξύ παιδιού που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του και του πατέρα που το αναγνώρισε ή των εξ αίματος συγγενών του. Προβληματισμό εγείρει η διάταξη που ορίζει ότι άκυρα θεωρούνται τα σύμφωνα συμβίωσης μεταξύ προσώπων που δεν έχουν τη μόνιμη διαμονή τους στην Κύπρο, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων και μόνο με έγκριση του Υπουργού καθώς αποκλείει μια ευρεία κατηγορία αλλοδαπών που διαμένουν και εργάζονται νόμιμα στη χώρα. Θεωρώ ότι είναι ένα σημείο που θα πρέπει να τύχει περαιτέρω ανάλυσης και διασαφήνισης κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου στη Βουλή.

Περαιτέρω, ακυρώσιμα θεωρούνται τα σύμφωνα συμβίωσης που καταρτίστηκαν χωρίς την ελεύθερη συναίνεση των μερών τους, αν δηλαδή ένα ή και τα δύο μέρη είναι ανίκανα για σύναψη συμφ. (κάτω των 18, αδυναμία εκτίμησης της πράξης του λόγω νοητικής διαταραχής ή ανεπάρκειας ή λόγω εγκεφαλικής ή άλλης πάθησης ή ασθένειας ή εξάρτησης από εξαρτησιογόνες ουσίες), το ένα μέρος βρίσκεται σε πλάνη σχετικά με την ταυτότητα του άλλου προσώπου ή έχει εξαναγκαστεί να συνάψει το σύμφωνο με απειλή. Η απόφαση για ακύρωση του συμφώνου λαμβάνεται από το Βοηθό Ληξίαρχο ενώ προβλέπεται δικαίωμα ιεραρχικής προσφυγής εναντίον αυτής της απόφασης ενώπιον του Ληξίαρχου.

Το σύμφωνο συμβίωσης λύεται με έγγραφη σύμβαση μεταξύ των συμβληθέντων ενώπιον του Ληξίαρχου και δύο μαρτύρων, με μονομερή δήλωση η οποία πρέπει να κοινοποιηθεί στο άλλο μέρος, αυτοδίκαια εάν συναφθεί γάμος (είτε μεταξύ των συμβληθέντων είτε μεταξύ ενός από τα μέρη και ενός τρίτου) και με το θάνατο ενός από τους συμβληθέντες.

Το προτεινόμενο νομοσχέδιο εξαιρεί τα ομόφυλα ζευγάρια από το δικαίωμα στην υιοθεσία. Παρά την ενδεχόμενη διάκριση που εισάγεται στη βάση του σεξουαλικού προσανατολισμού, είναι γεγονός ότι το ζήτημα αυτό δεν είχε προκριθεί ούτε από την ACCEPT κατά την αρχική συζήτηση του θέματος, αναγνωρίζοντας ενδεχομένως την πολυπλοκότητά του και ότι οι αντιδράσεις που θα πυροδοτούσε ίσως να καθυστερούσαν την προώθηση και τελική υιοθέτηση του συμφώνου. Σε κάθε περίπτωση η όποια συζήτηση για το ζήτημα αυτό θα πρέπει να εστιάζει στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Για τα ετερόφυλα ζευγάρια η δυνατότητα υιοθεσίας προβλέπεται με τις ίδιες προϋποθέσεις και διαδικασίες όπως και εντός γάμου, ενώ κατ' αναλογία εφαρμόζονται οι διατάξεις του Νόμου Περί Σχέσεων Γονέων και Τέκνων αναφορικά με τη γονική μέριμνα και τη διατροφή των τέκνων.

Αναλογική εφαρμογή του περί Διαθηκών και Διαδοχής Νόμου και του Νόμου περί Κοινωνικών Ασφαλίσεων προβλέπεται και αναφορικά με τα κληρονομικά και ασφαλιστικά δικαιώματα αντίστοιχα.

Το σύμφωνο συμβίωσης δεν μεταβάλλει το επώνυμο των συμβληθέντων, υπάρχει ωστόσο δυνατότητα το ένα μέρος να προσθέσει στο επώνυμό του το επώνυμο του άλλου με κοινή δήλωση ενώπιον του Ληξίαρχου. Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου ή 300 μέρες από τη λύση ή την αναγνώριση της ακυρότητάς του φέρει το επώνυμο που επέλεξαν οι γονείς του και πρέπει να είναι το επώνυμο του ενός γονέα ή και των δύο. Σε περίπτωση παράλειψης των γονέων, το τέκνο θα έχει σύνθετο επώνυμο, από τα επώνυμα και των δύο γονέων του. Όλα τα τέκνα πρέπει να έχουν το ίδιο επώνυμο. Συγχρόνως, η γέννηση τέκνου εντός του συμφ. συμβίωσης ή 300 μέρες από τη λύση ή την ακυρότητα τεκμαίρεται την πατρότητα του συντρόφου της μητέρας.

Οι περιουσιακές σχέσεις ρυθμίζονται με το σύμφωνο συμβίωσης ή και μεταγενέστερη έγγραφη σύμβαση. Σε απουσία τέτοιας συμφωνίας, το κάθε μέρος έχει μετά τη λύση του συμφώνου αξίωση κατά του άλλου για όσα αυτό απέκτησε με δική του συμβολή.

Επίσης, με το σύμφ. Συμβίωσης ή μεταγενέστερη σύμβαση μπορεί να αναλαμβάνεται υποχρέωση διατροφής (είτε μόνο από το ένα μέρος ή και από τα δύο) στην περίπτωση που μετά τη λύση του συμφώνου το ένα μέρος δεν μπορεί να εξασφαλίσει τη διατροφή του. Σε απουσία τέτοιας συμφωνίας εφαρμόζεται κατ' αναλογία ο Νόμος Περί Ρυθμίσεως των Περιουσιακών Στοιχείων των Συζύγων.

Σαφέστατα, το παρόν προτεινόμενο νομοσχέδιο αποτελεί ένα γενναίο βήμα προς την κατεύθυνση της ισότιμης μεταχείρισης και της κάλυψης του υπάρχοντος κενού. Η λήψη κοινωνικών παροχών, η ρύθμιση των περιουσιακών και κληρονομικών σχέσεων και η διασφάλιση των παιδιών που προκύπτουν από τις συμβιώσεις αυτές είναι μόνο κάποιιοι από τους λόγους που επέβαλαν την κατοχύρωση του συμφώνου. Το σημαντικότερο ωστόσο είναι ότι η καθιέρωση ενός τέτοιου συμφώνου θα δώσει την ευκαιρία σε πολλά άτομα, που για τους όποιους λόγους δεν επιθυμούν να συνάψουν γάμο, να προσδώσουν μονιμότερες και έννομες συνέπειες στη συμβίωσή τους οι οποίες θα προκύπτουν από την ελεύθερη τους βούληση.

Υπάρχουν πράγματι προβληματικές πτυχές που σχετίζονται κυρίως με το συσχετισμό του συμφώνου με τον έλεγχο της μετανάστευσης οι οποίες θα πρέπει να τύχουν διεξοδικής συζήτησης και ανάλυσης από τη Βουλή. Ωστόσο, με μια πρώτη ανάγνωση, το παρόν κείμενο παρουσιάζει πολλά θετικά στοιχεία κυρίως μέσα από την ευελιξία της σύναψης και λύσης του συμφώνου αλλά και της εξομοίωσης των δικαιωμάτων που απορρέουν με αυτά που προκύπτουν από το γάμο.

Η συζήτηση που προέκυψε μετά την έγκριση του νομοσχεδίου, κατέδειξε ότι σε ζητήματα όπως αυτά που συζητάμε σήμερα είναι σημαντικό να γίνει αντιληπτό ότι

ακόμα και αν αρθεί ο θεσμικός ρατσισμός σε ένα θέμα, όπως στην προκειμένη περίπτωση η θεσμική διασφάλιση των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤ Κοινότητας, το δυσκολότερο είναι να αντιπαρέλθει κανείς και να αντιπαρατεθεί αποτελεσματικά σε βαθιά ριζωμένα στερεότυπα, αναχρονιστικές αντιλήψεις και μύθους που διαπερνούν τη δική μας κοινωνία αναφορικά με το ζήτημα της σεξουαλικής συμπεριφοράς.

Οι όποιες αντιδράσεις, οι οποίες στη χώρα μας δεν προέρχονται από πολιτειακούς φορείς δεν πρέπει να αφεθούν να βάλουν πρόσκομμα στη διαδικασία υιοθέτησης του συμφώνου. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει δικαιολογία ο ισχυρισμός ότι η Κύπρος είναι μια συντηρητική και κλειστή κοινωνία, ανέτοιμη να προχωρήσει στο συγκεκριμένο βήμα. Ο ισχυρισμός αυτός, που προβάλλεται προκειμένου να στερεί από μια κοινωνική ομάδα τα δικαιώματα που απολαμβάνουν οι υπόλοιποι, δεν μπορεί να έχει θέση σε μια κοινωνία δημοκρατική και φιλελεύθερη, που σέβεται και διασφαλίζει τα δικαιώματα όλων των πολιτών της.

Εξάλλου, η εμπειρία έχει δείξει ότι η κοινή γνώμη είναι θετικότερη στις χώρες που έχουν προβεί στη θεσμοθέτηση της συμβίωσης των ομόφυλων ζευγαριών. Ας μην ξεχνάμε ότι η νομοθεσία διαπλάθει και διαμορφώνει συνειδήσεις και συνεπώς συνδράμει στην κατάρριψη των αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων.